

AZ EURÓPA SZÉPE KAPCSÁN

Bognár Antal: *Európa szépe*, in: Új Symposion, 125. szám, 1975/9, 273—298. old.)

Írásunk címe egyrészt egy új jugoszláviai magyar dráma olvasása közben felmerült észrevételeinkre, másrészt a mű létrejöttére utal. A szerző, Bognár Antal számára ugyanis az 1932-es szépségválasztás főhőse, Júlia körüli bonyodalmak szolgáltatnak alkalmat az eröszak társadalmi méretű kibontakozásának vizsgálatára. A fasizmusnak, miss Európa és Spanyolország révén, kontinensünk méreteire túlgul pszichopatológiája érzékeny, topográf tollal rajzolódik ki a drámában. A mű menetét az európai szépségválasztásra való készülődés eseményszálai és — ahogyan Erich Fromm nevezné — az *emberi destruktivitás* mindenven végigsöprő hullámverése két egységre tagolja. Annak ellenére, hogy Júlia mindvégig csak névleges főszereplője a darabnak, az első és a második felvonásban vele, az ő útjával kapcsolatos minden. Az eröszak pornográfiája itt a háttérrel képezi: felgyülemlett potenciális energiájával lochnessi szörnyként bukkant fel időről időre. A harmadik felvonással kezdődően a szálak felcserélődnek. Júlia és a szépségválasztás mozzanatai elhalványulnak, az első két felvonásban aláfestésként funkcionál széles társadalomrajz most premier plánba kerül. A lappangó energiák hirtelen elszabadulnak, az események alig követhető gyorsasággal peregnék. Az eröszak felgyülemlett feszültségének rövidzárlatos vibrálása egyben a dráma kifejlése is.

Bognár a szabálytalanságot teszi meg drámája rendezőelvűül, de nem egészen következetesen. Hőseit a hagyományos dráma mintájára a befejezés kedvéért az Örnaggyal lelöveti, pe-

dig megsemmisülésüket — küldetésük céljának, akár a szépségválasztásnak, akár átvitt értelemben másnak, a semmivé válását — már a harmadik felvonás menetében érzékeltette. Ellényegtelenedésük, mellékvágányra kerülésük nem igényli ezt a „tragikus” befejezést. Számunkra az a legnagyobb tragédia, hogy ilyen lehetetlen helyzetbe kerültek. Ezek után már lényegtelen, hogy mi lesz velük, jobban mondvá: az a fontos, hogy *nem történik velük semmi*. Éppen ezért funkciótlan az utolsó másodpercekben bekövetkezett halál. Ami színpadi értéket illeti, a befejező jelenet az egész darab egyik leghatásosabb része.

Drámaíróink színpadi tapasztalatokban sajnos nem bővelkednek, ennek az ellenkezőjéről ezúttal sem győződhetünk meg. Pedig a dráma formanyelvének — nemcsak a klasszikus eszközökre gondolok — ismerete nélkül nehezen lehetett túljutni a magyar irodalomban oly gyakori könyvdramán.

A szerző szinte valamennyi szereplőjével elköveti azt a hibát, hogy színre lépésükkor elmondhatja velük jövetelük célját. Aminek a cselekmény során kelene kibontakoznia, azt elmesélteti. Fodor Andrással egész szociográfiai riportot mondhat el, Korcsoly színre lépését lélektani helyzetrajz, érzelmi állapotának vázolója előzi meg. Korcsolyt inkább játszatni kellene, hogy felszínre kerülhessenek érzése, céljai. Miután már elmondatta vele, hogy: „— A neve: Júlia, és minden álmom ő. Érte jöttem: hogy visszaszerezem a nagyvilágtól, melynek csábításai megcsédítették, s tán bánja is már, hogy elhagyta azt — engem —, aki mindent megtett volna érte. A csalóka ábrándok szertefoszlanak.” — kevésbé lesz érdekes alakja a néző számára, és elvész színpadi hatása. Csalóka ábrándjainak a cselekvés vagy az azt helyettesítő dráma folyamatát alakító beszélgetés során kellett volna szertefoszlania.

A bíráló észrevételek közül nem

maradhat ki az, hogy szereplői túlságosan egyarcúak (egyik oka, hogy jelzői értelemben vett *dramai* konfliktusra nem kerül sor). Ha árnyaltak, sokrétűek, ha igazi, ahogy mondani szokás, hús-vér emberek lennének, akkor a felvetett etikai problémák jóval magasabb feszültséget hordoznának.

A szereposztásról elmondhatjuk, hogy hat szereplő teljesen fedi egymást, feladatuk azonos: a Nagyságos, a Méltóságos, a Kegyelmes Úr, és a Nagyságos, a Méltóságos és a Kegyelmes Asszony korabeli politikai zsargonszöveget mond fel. Valóban, a darab olyan jelentős hányadát teszi ki ez a rész, hogy egy szereplőnek elviselhetetlenül sok lett volna az, amit hatnak nem, a drámának viszont annál inkább. Ezek a személytelen, egyéni színezet nélküli szövegek több helyütt óriásmonológokká mosódnak össze (pl. az első felvonás eleje).

A párbeszéd ott a legjobb, ahol cselekménnyel párosul. A harmadik felvonás dinamikája főleg a tömör, csak a legszükségesebb közlésekre szorítkozó beszédnek köszönhető. Az említett felvonás egyes részeit kivéve bárhol is lapozzuk fel az *Európa szépét*, szinte mindenütt funkciótlán színezőelemmel, örök igazságokat rendkívül találóan kifejező, de mégiscsak ballasztként ne-

hezítő szövegrészekkel van megtűzdelve.

A dráma menetére teherként nehezednek a képes beszéd, a filozofikus mondások, önmagukban szép, de ugyanakkor csupán önmagukért való gyöngysorai, a szociális helyzet illusztrációi (lásd a 286. oldalon Fodor András, Bolha és Ancsa társalgását), olyan riportszerű betoldások, mint a Balló Józsefet — a vallomás eszközével — bemutató szakasz (289. old.).

A dráma ismétlődésektől sem mentes. A Kegyelmes Asszony például a darab elején többedmagával elmondottakra tér vissza, az első felvonás vége felé (281. old.). Nagyon szimmetrikusnak tűnik az első és a második rész végét elevenítő sikkasztási vita és a koldus jelenete, nem beszélve arról, hogy a két felvonást éppen ilyen megokolások alapján lehetne rövidítéssel összevonni.

Megjegyzéseink alapján nem nehéz arra következtetni, hogy drámairódalunk ezúttal egy kevésbé színpadképes művel gyarapodott. A kifinomult leírásokban gazdag novellisztikával jelentkező Bognár Antal véleményünk szerint ezúttal egy tőle egyelőre idegen műfajt kísérelt meghódítani.

GARAI László

S Z Í N H Á Z

A KÖTÉL

A színpad előterében, a mennyezettől a padlózatig jobbról három, balról két kötél húzódik ferdén, amiként a cirkuszi sátorkötelek, melyek alatt bujkálva, felettük bukdácsolva jutunk be a ponyva alá, vagy amelyek a ponyván belül a sátor magasából a fűrészporos, piros szőnyeges porondig nyúlva feszülnek. De nemcsak a sátorkötelek idézik a cirkuszt, hanem a karcsúsított gótikus, természetesen stilizált egyszerűségű, szintén kötélből készült boltívek is, amelyek egyszerre jelképezik a néző számára a templom olyannyira jellegzetes belső architektúráját és — idővel, amikor megszokjuk s a tér tágulásával elvesztik